

A szerző összesen 139 ilyen tétel leírását nyújtja, túlnyomó többségét autopszia alapján. (Két, ma már elveszítettnek tekinthető kötetről – 13. és 35. sz. – olyan jó dokumentáció áll rendelkezésre, hogy azok is feldolgozhatók voltak.) Tíz európai és észak-amerikai ország 64 gyűjteménye őrzi ma a 137 kötetet. (Magyarországi ezek között sajnos nincs.)

A most közzétett újabb munka viszonylag jól megalapozott előzetes kutatásokra támaszkodhatott, amelyeket egyrészt G. D. Hobson 1928–1938 között, másrészt E. Kyriess 1936–1971 között publikált. E két kutató egymást kiegészítő sorszámozása a 127. tételig jutott, amelyek közül hét – különböző okok (elveszett, nem román stílusú, nem nyugati stb.) miatt – kizárásra került. Így most 19 korábbi egységesen nem regisztrált tétellel gazdagodott az összeállítás, amely egyben első alkalommal foglalta össze az eddig szétszórtan publikált szakirodalmat. Azonban Schmidt-Künsemüller érdeme ennél jóval több: lényeges módon továbbfejlesztette és finomította a korábbi műhelycsoportokat, összesen 13 ílyet (és két alcsoportot) különböztetve meg egymástól.

A kötet felépítése mintaszerűen logikus: a használati útmutatást tartalmazó bevezetőt a kutatás fejlődéséről és jelenlegi állapotáról szóló beszámoló követi. A román stílusú vaknyomásos bélyegzőkkel készült kötések általános taglalása után az egyes műhelycsoportok felsorolása és ismertetése található: hét a francia, három az angol és három a német nyelvterületről. A kiadvány törzsét (47–326. l.) a kötések, ill. a bélyegzők jegyzéke alkotja, amely három részre tagolódik: a kötések ismertetése, a bélyegzők leírása és a táblák reprodukciója. Az utolsó lapokon a gyűjtemények jegyzéke, a Hobson-, ill. a Kyriess-számok mutatója, valamint a szakirodalom áll.

A tételek a megállapított műhelycsoportonként, azon belül pedig időrendben követik egymást. A leírások tartalmazzák a kötetek leglényegesebb adatait (gyűjtemény, jelzet, a benne levő kézirat jellege, annak keletkezési helye és ideje, méret, anyag, kötési sajátosságok stb.). Megtalálható mind az elő-, mind a háttábla felépítésének vázlatja, a bélyegzők elhelyezkedésével, amelyek jegyzéke táblánként külön-külön felsorolást nyert, utalva más kötésekben történő előfordulásukra, ill. a bélyegzők jegyzékére. Ez utóbbi szempont külön is összeállításra került, amely azt mutatja, hogy hány bélyegző melyik más kötéson levővel azonos, ami az összefüggéseket plasztikusan domborítja ki. A leírás végén olvasható a kötés lokalizálására, idejére és műhelyére vonatkozó sommás megál-

lapítás, a kötet korábbi tulajdonosainak listája, a szakirodalom felsorolása és végül a megjegyzések.

Amilyen minden részletre kiterjedő a leíró rész, ugyanolyan igényes az alapforma szerint a német nyelvű elnevezésének betűrendjében 283 csoportba sorolt 767 bélyegző ismertetése, ahol ezek mindegyikéről eredeti méretű reprodukció látható, megjelölve a kötetet, amelyen előfordul, továbbá a műhelycsoportot és a korábbi reprodukció irodalmát. A harmadik főrészt a táblák szükség szerűen egységes, általában 14–15 cm magasságúra kicsinyített fényképe alkotja. Nyilván nem kevés fáradozást igényelt, hogy a 139 kötet közül csak kettő (98. és 115. sz.) nem került – részben nagyfokú rongáltsága miatt – reprodukálásra, viszont akadt olyan tétel is (69.), amelyről az igen lekopott kötés jobb értelmezése végett a fénykép mellett még levonat is látható.

Mintaszerű a szakirodalom roppant gazdaságos idézése: az általános (A) és a speciális (B) források beszámozásra kerültek, így a kötetben belüli hivatkozásokban elég volt a betű mellé tett számot megadni, amit máris követhetett a pontos lapvagy tételszám közlése. A rövidítések jegyzékét a nem német anyanyelvű olvasó ez alkalommal is hiába keresi, jóllehet ennek használata az előző „Corpus” egyik német recenzense külön is felhívta a figyelmet (Roland Hartmann – *Aus dem Antiquariat* 1983. A141–A142.)

A kiváló szerző és kiadó újabb együttműködéséből tehát ismét olyan módszertanilag is mintaszerű és alapvető kézikönyv látott rendkívül igényes tartalommal és formában napvilágot, amelyre minden régi könyvkötéssel foglalkozó szakembernek feltétlenül szüksége van.

BORSA GEDEON

Gertraud Marinelli-König: Rußland in den Wiener Zeitschriften und Almanachen des Vormärz (1805–1848). Ein Beitrag zur Geschichte der österreichisch-russischen Kultur- und Literaturbeziehungen. Wien, 1990. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 898 p.

A szerzőnő szorgalmának dicséretével kezdődik az ismertetés a címben megnevezett könyvről, amelynek műfaját annotált bibliográfiának nevezhetjük, amely tematikus, egy könyvtár tárgyszó-katalógusa szerint csoportosított felosztásban adja meg: mit, mikor és ki írt az orosz viszonyokról Bécsben. Más kérdés, hogy a folyóiratok és az almanachok mellett talán nem lett volna hasznosabb a kalendáriumok válogatott anyagát is adni, hiszen számunkra nemcsak az az érdekes, hogy

a kevesek által forgatott folyóiratokban és almanachokban miképpen jelent meg Oroszország, hanem az is, hogy a szélesebb néprétegekben miféle Oroszország-kép alakulhatott ki. A feldolgozott anyag mennyisége így is imponáló, az anyag sokrétősége meg egyenesen lenyűgöző: a fő fejezetek címét írjuk csak le, irodalom, írásbeliség (azaz nemcsak szépirodalom és kritika, hanem bibliográfia, lexika, könyvkiadás és -terjesztés is), nyelvtudomány (nemcsak szlavisztika-russisztika, hanem többek között mongolisztika, turkológia és finn-ugrisztika is), történelem, nevelési intézmények, művészet, vallás, jog, országismeret (Landskunde), politikai gazdaság (politische Oekonomie), természettudomány és matematika. A könyvet névmutató zárja. Bevezetőül a könyv használatát megkönnyítő előszó található (Günther Wyrzens munkája, aki azt hangsúlyozza, hogy összegző jellegű irodalom- és művelődéstörténeti stúdiók csak alapos, faktografikus, tudományos alapra épülhetnek, innen kell kiindulniok a kontaktológiai kutatásoknak. A bevezetésül szolgáló, forrásokat jelölő munka egyfelől a bécsi sajtó információs lehetőségeit és jelentőségét körvonalazza, másfelől az anyag összetettsége miatt a válogatás szempontjait jelöli ki (nem dolgozta föl a szerzőnő a vallási, orvosi, tisztán katonai, jogi, kereskedelmi, valamint egyéb, kizárólag szakfolyóiratokat). Egy utalásából tisztán kivehető felismerése: a gyűjtött anyag korlátozott érvényességű, messze nem szolgál sem a teljességgel, sem kizárólagossággal, hiszen a bécsi napilapokban nem pusztán a politikai történetre, hanem irodalomra és történelemre vonatkozó (igen értékes és érdekes) adatok is olvashatók. Ehhez a magunk részéről két tényezőt kapcsolunk.

1) Legalább ilyen fontos az emlékiratok, naplók tanúságtétele, valamint az ismert és nem ismert levelezés. Gondoljunk arra, hogy a Bécsben székelő orosz követség nemcsak diplomáciailag volt igen aktív, hanem a birodalmi főváros művészeti életében is számottevő szerephez jutott, illetve hogy a korszak szinte kiaknázhatalanul bőséges forrása a Dobrovský-Kopitar levelezés, valamint Kopitar egyéb levelezése.

2) Bécs folyóiratainak jelentősége további két szempontból látszik igen fontosnak:

- a) Bizonyos közvetítő szerepet játszott Németország felé;
- b) A Habsburg Monarchia más országainak városaiban az ottani polgárság által sűrűn forgatott helyi, német nyelvű sajtó szívesen és gyakran vett át anyagot a bécsi folyóiratokból.

Mindez a további kutatásokban fontos helyhez juthat. A jelen gyűjtemény így kiindulópontja lehet a további munkának, az egyes szakterületekre irányuló tanulmányoknak. A névmutató igen jó, az azonban sajnálatos, hogy a betűvel jelzett, illetve álnéves szerzők lehetséges azonosítását a szerzőnő nem végzi el, ugyancsak a névtelenül megjelent cikkek esetében néhány alkalommal talán meg lehetett volna találni a szerzőt, s talán további búvárkodás segíthetett volna a föl nem lelt keresztnévek meglelésében.

Égészében azonban igencsak elégedettek lehetünk az anyag mennyiségével, tájékozódási pontunk már van, így a további gyűjtés és feldolgozás hozzásegíthet az osztrák-orsz kapcsolatok egy történelmi korszakának jobb megismeréséhez.

FRIED ISTVÁN

Robert Frick et Raymond Trousson: Lettres Françaises de Belgique. Dictionnaire des Oeuvres. III. Le théâtre sous la direction de Marcel de GREVE, l'Essai sous la direction de Jean Marie D'HEUR et de Raymond POUILLIART, Éditions Duculot, Paris – Louvain-la-Neuve, 1989. 484.

Az előszó joggal állapítja meg: az elmúlt 10–20 évben a belgumi francia irodalom iránti érdeklődés újrászületett. Fellelhetetlen könyveket adnak ki újra, antológiákat, kézikönyveket szerkesztenek, folyóiratokat és kutató központokat alapítanak. „A Művek szótára tehát idejében jelent meg, és hiányt pótol, mivel az irodalmi hagyatékot kívánja felléltározni”. A szótár nemzetközi előzményei: a *Dictionnaire des oeuvres de tous les temps et de tous les pays* és a *Dictionnaire des Oeuvres du Québec*.

A három kötetes szótár főszerkesztői Robert Frick és Raymond Trousson brüsszeli professzorok. Mindketten több könyvet szenteltek a belga irodalom történetének, illetve egyes belga íróknak. Az időrendi határok 1830. és 1980. A belga irodalom hivatalos megszületésének dátuma 1830., azaz az önálló belga királyság megszületésének éve.

Az első kötet a prózai elbeszélésekkel foglalkozik (regény, novella, elbeszélés), de nem tér ki az ifjúságnak szentelt művekre. A második kötet tárgya a költészet. A harmadik kötet két önálló, külön névmutatókkal ellátott részre oszlik: színház, esszé. A színházi rész bevezetőjében hangsúlyozzák: céljuk többek közt az volt, hogy bizonyítsák: létezik francia nyelvű belga dráma. Az esszét bevezető részben kifejtik, hogy a Lukács Györgyöt is olvasó Kaufmann nyomán az esszét átmenetnek tekintik a töredék és a szintézis között. Az esszé